

חיובו על הניסוך פוטרו מתשלומי ממון. (18)
ולמאן דאמר מנסך ממש [רב]: **מאי טעמא**
לא אמר מערב [כשמואל]? (19)

כי אמר לך: מערב יין נסך ביין של התר.

ג-א **היינו מדמע** תרומה בחולין. כלומר, ממה שקנסו רבנן את המדמע, יש ללמוד שאף המנסך, כלומר מערב, חייב, ואם כן תיקשי לשמואל, למה הוצרך התנא לכפול את דבריו?!

ואידך [שמואל] אמר לך:

חיוב מדמע **קנסא הוא** [קנס חכמים] ולא מן הדין, וקנסא **מקנסא לא ילפינן**, שהקנס כולו "חידוש", ומ"חידוש" אין למדים למקום אחר. (1)

כי יש לומר: היכן שקנסו רבנן קנסו והיכן שלא קנסו לא קנסו, ואף אם נראה ששני הנידונים שוים אין ללמוד זה מזה. (2)

אבל רב סובר: ילפינן קנסא מקנסא, אם אכן מסתבר להשוות את הנידונים, ולומר שחכמים גזרו בשניהם.

ופרכינן: **ולמאן דיליף קנסא מקנסא, כל הני** [מטמא, מדמע ומנסך] **למה לי** למיתניניהו לכולהו במתניתין, הלא אפשר ללמד זה מזה?!

ומשנינן: **צריכא** למימריניהו לכולהו.

משום **דאי תנא** במתניתין **דמטמא חייב**, הרי אין ללמוד ממנו לחייב אף את המדמע.

שהרי את מה ששנינו "מטמא" אפשר לפרש בין במטמא תרומה, שעל ידי כן נאסרה

מיירי במנסך סתם בלא הגבהה, וראה ב"מנחת יהודה".

19. קושיית הגמרא צריכה תלמוד, כי "מנסך" בפשוטו מנסך ממש הוא, ומה הקשו על רב מאי טעמא לא אמר כשמואל?! ולפי דברי הרשב"א בהערה הקודמת, ניחא, כי רב צריך להעמיד אוקימתא, שהיתה מקודם הגבהה, ולשמואל אין צורך להדחק בכך.

1. ראה רש"י קידושין ג ב.

2. ואין לומר: מערב ומדמע היינו הך הם, ואין כאן ילפותא זה מזה, כי מדמע אינו מערב דבר איסור גמור ואינו אוסר את התערובת בהנאה אלא באכילה, ואילו מערב יין נסך הרי הוא מערב איסור גמור שאסור בהנאה, ואף התערובת נאסרת בהנאה כמו שכתב רש"י.

18. ושמואל חולק על רבי ירמיה, וסובר, שאף כאן שייך "קם ליה בדרכה מיניה", כי היות ואי אפשר לנסך בלא הגבהה, נמצא שהגבהה צורך הניסוך היא, ואף על הגזילה שבשעת ההגבהה פטור הוא, משום דקם ליה בדרכה מיניה, תוספות.

ודברים אלו מתאימים לשיטת רבינו תם, שאי אפשר לנסך בלא הגבהה; אך לרש"י [ראה לעיל הערה 15], צריך לפרש כמו שכתבו התוספות בסוף דבריהם, שלדעת שמואל המגביה את היין ומנסכו פטור, כי מה שנתנסך היין היזק שאינו ניכר הוא, ויכול הגזולן לומר לו "הרי שלך לפניך", ראה לקמן ג ב.

וראה בתוספות ובתוספות הרא"ש, [ולהלן ג א ברש"י ד"ה כרבי ירמיה וב"חידושי הריטב"א" שם], מה טעמו של רב החולק על שמואל בזה. והרשב"א כתב, שלדעת שמואל המשנה

התרומה באכילה, ובין במטמא חולין של פרושים⁽³⁾ שנזהרים לא לאכול חולין טמאים.

והרי בין כך ובין כך, אי אפשר ללמוד מדמע ממטמא, כי אי [אם] במטמא תרומה מיירי, הוה אמינא: שאני מטמא תרומה שחייבוהו חכמים משום דקא מפסיד לה [את התרומה] לגמרי, שהרי נאסרה באכילה.

אבל מדמע שהתערובת ראויה להאכל לכהנים, ולא נפסדה לגמרי, שמא לא קנסוהו חכמים.

ואי מיירי מתניתין במטמא חולין שמתרים הם באכילה, אלא שאינם ראויים לפרושים בימי טהרתן.⁽⁴⁾

גם כן אין ללמוד שקנסו חכמים את המדמע כמו שקנסו את המטמא משום שהמטמאן עשה איסור, דהא אסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל. כדי שיוכלו הפרושים לאכול חולין בטהרה.⁽⁵⁾

אבל מדמע, שלא עשה איסור, אימא לא קנסוהו רבנן, ואינו דומה למטמא.

ואי אשמעינן [אם] היתה המשנה משמיעה לנו [שמדמע חייב, לא היינו יודעים לחייב את המטמא.

משום דמדמע שכיח שעושים כן, ובדבר שכיח קנסו חכמים כדי למונעו מלעשות, אבל מטמא דלא שכיח, אימא [יש לומר]: לא קנסוהו חכמים.

ואי אשמעינן המשנה מטמא ומדמע, היינו אומרים: אכן, חייבים הם לשלם, משום דלא קים ליה בדרכה מיניה. [אינם נענשים בעונש גדול הפוטר מחיוב ממוין].

אבל מנסך דמתחייב בנפשו וקים ליה בדרכה מיניה. אימא פטור הוא, כשמואל, ולא ישלם.

קא משמע לן דאינו פטור מלשלם בדברי רבי ירמיה, שמשעת הגבהה מתחייב הוא לשלם, ואינו מתחייב בנפשו באותה שעה, אלא בשעת ניסוך.

ונמצא, דאי אפשר ללמוד קנס מחבירו, כי אינם דומים זה לזה, ולפיכך צריכה היתה המשנה לשנות את שלשתם.

ומקשינן: ולחא [לאותה ברייתא] דתני אבוה דרבי אבין: בראשונה [בתחילה] היו אומרים [תיקנו חכמים]: המטמא והמנסך חייבין, אבל המדמע פטור ולא קנסוהו.

ואחר כך חזרו לומר: אף המדמע חייב.

5. א. כך משמע מפירוש רש"י. וראה סוטה ל ב ברש"י ד"ה ואיבעית אימא שאסור לטמא את החולין משום תקנת תרומה. [וראה בכסף משנה טומאת אוכלין טז ט שיש חילוק בין חולין הטבולים לתרומה לבין חולין סתם].

ב. ראה דמאי פרק ב משנה ג ופרק ו משנה ו ובפירוש הרמב"ם שמתחילה היו סוברים אסור

3. ראה חגיגה יח ב "בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" וכתב רש"י ש"פרושים" הם האוכלים חוליהם בטהרה. ועל ידי הנהגה זו הם פורשים מעמי הארץ — תפארת ישראל שם וראה ברמב"ם סוף הלכות טומאת אוכלין.

4. ועל כן צריכים הם למכור אותם לטמאים, והיות שכן, פוחת ערכם של הפירות.

ותיקשי לך: כל הני למה לי למיתנינהו, וכי אטו אי אפשר ללמדם זה מזה?! (6) ומשנינן: צריכא לכולהו.

דאי אשמעינן דמטמא חייב, יש לומר: דוקא מטמא חייב. משום דלא שייך לומר אצלו קים ליה בדרבה מיניה, אבל מנסך, דקים ליה בדרבה מיניה, אימא לא יתחייב.

ואי אשמעינן מנסך חייב, וכדברי ירמיה, יש לומר: דוקא מנסך חייב, משום דקא מפסיד ליה [את בעל היין] לגמרי שהרי אף בהנאה הוא אסור. (7)

אבל מטמא, אפילו תרומה, דלא מפסיד ליה לגמרי, שהרי מותר להאכיל תרומה טמאה לבהמתו ולהסיקה תחת תבשילו, אימא לא קנסוהו, ולפיכך, צריכא למיתני מטמא ומנסך.

ואי אשמעינן הני תרתי [מנסך ומטמא תרומה], יש לומר: דווקא מטמא ומנסך

חייבים, משום דהפסד מרובה הוא, שהרי אסורים הם באכילה, אבל מרמע דאינו אלא הפסד מועט, שהרי מותר הוא באכילה לכהנים, ויכול למוכרו להם. אימא לא קנסוהו.

לפיכך: צריכא למיתנינהו לכולהו, שלא תאמר בזה קנסו ובזה לא, וקא משמע לך, שבכולם קנסו חכמים.

עתה שבה הגמרא לפרש את מה ששנינו במשנה שוגג פטור ומזיד חייב.

אמר חזקיה: דבר תורה [מדין תורה] המטמא, המדמע והמנסך אחד שוגג ואחד מזיד [בין אם עשה כן בשוגג ובין אם עשה כן במזיד] חייב לשלם.

ומאי טעמא חייב, כי היזק אף על פי שאינו ניכר לעין הרואה, כגון אלו, שלא נשתנו מכמות שהיו, (8) שמיה היזק [נחשב נזק] לכל דיניו.

7. בצריכותא הקודמת אמרו "קמפסיד לה לגמרי" והכוונה שאסורה התרומה באכילה, אבל כאן הכוונה לאיסור הנאה, ועל כן תרומה נחשבת כמי שלא הפסיד אותה לגמרי.

8. רש"י. וראה בקובץ שיעורים [בבא קמא אות קכח] שדן אם "היזק שאינו ניכר" היינו שאין ההפסד ניכר, ומי שרואה את החפץ אינו מבחין שהופסד החפץ וירד מערכו, או ש"היזק שאינו ניכר" היינו שהנזק אינו מוחשי, אף על פי שהרואה אותו מבין שהחפץ ניזוק. ראה שם שהאריך להביא מדברי הראשונים בזה. ובחידושים מכתב יד כתוב: "דלא אישתנו בגופייהו כלל".

לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל, ואחר כך חזרו ואמרו, לדעת בית הלל, שמותר לגרום להם טומאה, וכן פסק הרמב"ם בהלכות טומאת אוכלין טז ט, ולפי זה משנתינו סוברת כ"משנה ראשונה" שאסרו לטמא אותם. [ואף על פי שלדינא מותר לטמא, סובר הרמב"ם שהמטמא חולין של חבריו חייב לשלם, ראה מה שכתב בזה בחמדת שלמה].

וראה בירושלמי [הובא בפירושו הר"ש בדמאי פרק ו] שמשמע דאף לבית הלל אסור לטמא חולין בארץ ישראל ומשנתינו אליבא דהלכתא היא.

6. כי היות וכבר מתחילה קנסו אף את המנסך, הרי ממנו יש ללמוד לשאר היזק שאינו ניכר.

ומה טעם אמרו חכמים בשוגג פטור, והלא אדם המזיק בשוגג חייב הוא ?!

כדי שיודיענו המזיק, שטימא או דימע, ויציל אותו מאכילת איסור, (9) כי אם יהיה חייב לשלם, אנו חוששים שמא ימנע מלהודיע לבעלים, כדי שלא יחייבוהו לשלם.

ופרכינן: אי הכי אם כדבריך שפטרוהו חכמים משום כדי שיודיענו אף על פי שמן הדין חייב הוא.

אפילו במזיד נמי נפטרנו כדי שיודיענו ?!

ומשינינן: אין צורך לפוטרו, כי אף אם יתחייב לשלם יודיענו המזיק, כי השתא [הרין] כל עצמו לאוזוקי קא מכויין ולצערן, אודועי לא מודע ליה [וכי אטו לא יודיענו],

שאם לא על מנת להקניטו בא, על ידי שיודיענו, לשם מה הזיקו. (10)

ורבי יוחנן חולק על חזקיה ואמר: דבר תורה, אחד שוגג ואחד מזיד, פטור הוא.

ומאי טעמא פטור, כי היזק שאינו ניכר לא שמייה היזק. [אינו נחשב כהיזק שחייבה עליו תורה] (11)

ומה טעם אמרו חכמים שבמזיד חייב הוא לשלם ?!

שלא יהא כל אחד ואחד הרוצה להזיק את חברו, הולך ומטמא טהרותיו של חברו, ואומר בלבו פטור אני מלשלם, ויכול אני להזיקו בלא להפסיד את ממוני.

9. הקשו האחרונים, איך יהיה נאמן לומר שנאסרו הפירות באכילה, הלא אין עד אחד נאמן באיסורין כאשר "אינו בידו" [ראה להלן נד ב ובהערות שם] וראה מה שתירצו במהר"ם ש"ף, בתורת גיטין ובתפארת יעקב.

10. יש להקשות, בשלמא מטמא ומדמע, וכן מנסך לדעת שמואל — שעירב יין נסך ביין כשר, אין כוונתו אלא לצער את הבעלים, ועל כן ברור לנו שיבוא ויודיע אף אם לא נפטור אותו מלשלם.

אבל מנסך לדעת רב — שניסך ממש לעבודה זרה, הלא אין כוונתו להזיק ולצער, אלא לעבוד עבודה זרה, ואם כן מנין לנו שאכן יבוא ויודיעו ?

ויש לומר, אף אם נפטרנו מלשלם לא יבוא להודיע, כי רשע כזה שמנסך במזיד, בודאי לא ישתדל למנוע את חברו מלהכשל באיסור הנאה מיינן נסך.

וכל מה שהקשתה הגמרא "אי הכי אפילו

במזיד נמי" לא הקשתה אלא על מטמא ומערב ולא על מנסך — חידושי בית מאיר.

11. יש להסתפק מה טעמו של רבי יוחנן, האומר: "היזק שאינו ניכר לא שמייה היזק", האם אכן שונה הוא במהותו מהיזק ניכר, ופטור הוא מלשלם היות ואינו דומה לתשלומי נזק שחייבה תורה, כי לא מצאנו תשלומים אלא בשור שמת בנגיחה, או בכור, וכן בגדיש שנשרף, שהם "היזק ניכר", [וראה בתוספות ותוספות הרא"ש קידושין יג ב ד"ה מלוה].

או נאמר: "היזק שאינו ניכר" היזק הוא, אלא, כמו שמצינו בגזלן שאם לא נשתנה החפץ מכמות שהיה בשעת הגזילה, יכול הגזלן לומר לבעלים "הרי שלך לפניך", ופטור הוא, אף על פי שירד ערכו של החפץ הנגזל, כך אומר המזיק לבעלים, ופטור הוא מלשלם את הפסד ערכו של החפץ. וראה ב"קובץ שיעורים" בבא קמא אות קכו, קכז, שהביא פלוגתת הראשונים בזה. וראה מה שנכתב להלן עמוד ב הערה 7.

במקדש, על ידי שחשבו בשעת עבודות הקרבן, (13) לאכול משרו לאחר זמנו, פסלוהו, ואם היו מזידים חייבין לשלם לבעלים את דמיהם. (14)

ותני עלה בברייתא: מפני תיקון העולם, ומשמע "מזידים חייבין מפני תיקון העולם"

ובשלמא אם "היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק" יש לומר: אף על פי שקנסו חכמים את המטמא המדמע והמנסך, מכל מקום, לא בכל מקום קנסו, כי קנסא מקנסא לא ילפינן. (15)

ולפיכך אמרו חכמים: היזק שאינו ניכר נחשב כהיזק גמור, והמזיק את חברו במזיד חייב לשלם. (12)

נמצינו למדים: לדעת חזקיה, בשוגג פטור מפני תיקון העולם, ובמזיד חייב מן הדין. ולדעת רבי יוחנן, בשוגג פטור מן הדין, ובמזיד חייב מפני תיקון העולם.

ופרכינן לדברי חזקיה האומר מזיד חייב מן הדין:

והא תנן, הכהנים שפגלו את הקרבן

וראה ב"ברכת אברהם", ששני התיורצים חולקים, אם המחשבה פוסלת את הקרבן, או שהמחשבה עושה את השחיטה לשחיטה שאינה מתרת.

14. כך כתב רש"י. כי אין לפרש שחייבים לשלם להקדש, שהרי מזיק את ההקדש פטור, ראה לעיל מט א, ועל כרחינו התשלום הוא לבעלים, ומשלם להם כמה שהפסידו במה שנפסל הקרבן. אם היה קרבן זה קרבן חובה, ומחוייב בעליו להביא קרבן אחר במקומו, על הכהן לשלם לו דמי קרבן אחר, וראה בבבא קמא עח ב איזו בהמה עליו לשלם.

ואם היה קרבן זה קרבן נדבה, הרי אין כאן הפסד ממון גמור, כי אין הבעלים חייב להביא קרבן אחר, ומכל מקום חייב הוא לשלם לבעליו, כי קשה בעיניו שלא הוקרב קרבנו, שהרי להביא דורון היה מבקש, כך פירש רש"י. וראה עוד ב"חידושי הריטב"א", ב"תפארת יעקב" וב"אילת השחר".

15. מהר"ם שי"ף.

וברמב"ם [הלכות חובל ומזיק ז ד] פסק, שהעושה מלאכה בפרת חטאת ובמי חטאת,

12. א. ראה בליקוטי רבי עקיבא איגר על תוספות ד"ה מנסך, שרב ושמואל לעיל נחלקו, אם חז"ל תיקנו לחייב על היזק זה אף על פי שאינו ניכר, או שתיקנו, שלענין מזיד יהיה נחשב כאילו הוא ניכר, וראה בלשון התוספות בעמוד ב ד"ה גזלן.

ב. ראה בתוספות ד"ה שלא, שאם היזק בפשיעה, קנסוהו חז"ל אליבא דרבי יוחנן, אף על פי שלא היה מזיד ממש. וכתב ב"ברכת אברהם", שלחזקיה "מזיד" היינו מתכווין להזיק. ולרבי יוחנן שחיובו משום קנס, אין צריך כוונה, אלא פשיעה. וראה ברש"י ד"ה מזידין, וב"חזון איש" ו"ברכת אברהם" מה שכתבו בדעת הרמב"ם.

13. רש"י פירש, שפיגלו בשחיטה או בזריקה. וראה ב"חידושי הריטב"א" שהקשה, דאם פיגלו בשחיטה הוי היזק ניכר, דכיון שאין שחיטתן ראויה, אם כן הרי הוא כאילו נחרו את הבהמה ולא שחטו אותה! ותיירץ, שקושיית הגמרא היתה משאר עבודות, כגון זריקה, שלא היזק ניכר הוא. אי נמי, שחיטה ראויה היא, אלא שדבר אחר גרם לה להפסל, וכיון שכך, היזק שאינו ניכר הוא.

ד. מים אלו קרויים "מי חטאת" היות שמטהרים ומחטאים בהם את מי שנטמא במת.

העושה מלאכה במי חטאת, וכן העושה מלאכה בפרת חטאת [פרה אדומה], פסל אותם בכך.⁽¹⁷⁾

ואם היו של אחרים, פטור הוא מדיני אדם, כלומר אינו חייב לשלם, ומכל מקום התחייב לקבל פורענות בדיני שמים על ההפסד שגרם לישראל.⁽¹⁸⁾

ובשלמא לרבי יוחנן, הסובר היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק, וקנס הוא שקנסו חכמים, יש לומר: לא שכיח היזק זה, ולא קנסוהו אף במזיד.

אבל אי אמרת היזק שאינו ניכר שמיה היזק [כדעת חזקיה], וחייב הוא מן הדין, אם כן, בדיני אדם נמי לחייב, על כל פנים במזיד! ⁽¹⁹⁾

אלא אי אמרת היזק שאינו ניכר שמיה היזק, הלא מזדין חייבין מן הדין. ואם כן האי תנא "שווגין פטורין מפני תיקון העולם", מיבעי ליה [היה לו לומר] ?!

ומשנינן: אכן, הכי נמי קאמר [כך נתכוון התנא דברייתא לומר]: שנינו במשנה מזדין חייבין ומשמע — הא שווגין פטורין, ודין זה, שיש לדייק מן המשנה, הוא מפני תיקון העולם.

מתיב [הקשה] רבי אלעזר לדעת חזקיה:

א. פרה אדומה שעשו בה מלאכה נפסלה.

ב. לאחר ששרפו את הפרה האדומה, נותנים את אפרה על גבי "מים חיים", כלומר, מים שנשאבו ממעיין.

ג. משעה שנשאבו המים עד שנתנו עליהם את האפר אסור לעשות בהם מלאכה ואם עשה בהן מלאכה נפסלו.⁽¹⁶⁾

17. ודווקא אם העושה את המלאכה הוא הבעלים על הפרה, או לכל הפחות שותף, כי בלא רצון הבעלים אינה נפסלת — חידושים מכתב יד המיוחסים לריטב"א, וראה עוד שם ובתוספות ד"ה העושה, וראה להלן נג ב בהערה 3.

18. כך כתב רש"י. ומשמע דאין כאן חיוב תשלומין, אלא רק עונש מן השמים על חטאתו, ומהני על זה תשובה לפוטרו ואין עליו חיוב ממון — "תפארת יעקב". וראה שם שהוכיח כדברי רש"י, וראה ב"ברכת אברהם" בכתובות לג ב אות ח.

19. ואין לפרש את דברי הברייתא באופן שעשה את המלאכה בשוגג, ולא ידע שנפסלת היא בכך,

במזיד חייב לשלם, ובשוגג פטור. והשיג עליו הראב"ד, ממה שמבואר בסוגיין, שלרבי יוחנן דקיימא לן כוותיה, אינו חייב כלל, ואף במזיד פטור הוא. וראה מה שתירץ בחידושי רבינו חיים הלוי.

16. שנאמר במי חטאת [במדבר יט ט]: "למשמרת למי נדה חטאת היא". ולמדו חז"ל [בספרי], שהעושה מלאכה במים קודם שקידש אותם באפר, נפסלו ואינם ראויים לטהרת טומאת מת. כי "למשמרת למי נדה" משמע, שיהיו משומרות להזאה ולא לדבר אחר. וכן למדו מכאן, שהמים צריכים שימור תמידי שלא יסיח דעתו מהם — רש"י. וראה ברמב"ם הלכות פרה אדומה פרק ז הלכה א, ופרק י הלכה ד ה.

וכן **במי חטאת**, אין מדובר שעשה מעשה בידים, אלא כגון שהיו תלויים בכף מאזנים, והיה יודע משקלם, ו**שקל בהן** [כנגדם] בכף השניה **משקלות**, כגון בשר שרצה לדעת את משקלו, והיות שלא עשה בהם מעשה בידים, במחשבה הוא נפסל, ופטור.

ופרכינן: וכי אטו נפסלים מי חטאת על ידי ששוקל בהן משקלות?!?

והא אמר רבא: **מי חטאת ששקל בהן** נג-ב **משקלות כשרהו?**

ומשנינן: **לא קשיא, הא** [הברייתא שפוסלת] באופן ששקל **בגופן**, וכגון, שהיו המים בכלי שיש בו שנתות, המסמנות את כמות המים, ועל ידי שנתות את הבשר בתוך המים, יודע הוא את כמותו, כי המים עולים מסימן אחד אל סימן שני. (1)

ומסקינן: **הוא** [רבי אלעזר] **מותיב לה** [הקשה קושיא זו] **והוא מפרק לה** [מתרץ אותה]:

הכא במאי עסקינן, כגון שלא הזיק בידים, אלא מחמת מחשבתו נפסלו, והיות שכן כגרמא הוא נחשב, וגרמא בניזקין פטור.

בפרה שנפסלה, מיירי כגון שלא עשה בה מלאכה בידים, אלא **שהכניסה לרבקה** [מקום אסיפת הבהמות וקישורן⁽²⁰⁾] **על מנת שתינק** מאמה, וכוונתו היתה גם על מנת שתדוש את התבואה.

ואם היה מתכוון לצורכה בלבד, לא היתה נפסלת, אף על פי שעשתה מלאכה, (21) אלא שהוא התכוין גם לצרכו, ולפיכך נפסלה, וכיון שמחשבתו גרמה לפסול את הפרה, גרמא הוא, ופטור בניזקין. (22)

הוא מעשה — שחיטה, זריקה וכיוצא. אי נמי: כגון ששמענו אותו מפגל בהדיא. ראה ב"חידושים מכתב יד", בתוספות רי"ד, ובתוספות בבא קמא ק א ד"ה טיהר.

אבל בפרת חטאת אין הפסול נעשה בידים — במה שהכניס אותה לרבקה, אלא על ידי שדשה את התבואה, ומידי דממילא הוא, ורק על ידי מחשבתו היא נפסלת, ואינו אלא גרמא, וגרמא בניזקין פטור. [ומכל מקום אם הכניס אותה על מנת שתדוש, נחשב כמו מזיק על ידי מעשה, וראה ב"אילת השחר"].

1. כך פירש רש"י. וראה להלן הערה 3. והראשונים הביאו פירוש רבינו חננאל, ש"שוקל בגופן", היינו, שוקל בשר וכיוצא בכף שניה, ויש לו צורך בגוף הדבר השקול, ו"שוקל כנגדן", היינו שוקל חפץ שרוצה להשתמש בו כדי לדעת משקלו של חפץ אחר שיעמידו כנגדו,

כי מן הסתם משמע שהברייתא דיברה בכל גווני, ואף במזיד — "חידושים מכתב יד" המיוחסים לריטב"א. וראה בחידושי רבינו חיים הלוי הלכות חובל ומזיק.

20. רש"י. ובספר "הערוך" ערך רבק, כתב: פירוש "רבקה" צמד פרות שעומדות ביחד ג או ד לדוש. פירוש אחר, לפיטומה מלשון עגלי מרבק". וראה עוד לשון הברייתא בפסחים כו א, וברש"י שם.

21. כי אין מלאכה פוסלת אלא אם כן נעשית היא לרצונו של הבעלים ולצרכו, ראה בבא מציעא ל א.

22. א. ואם תאמר: מאי שנא מפיגול, דפסולו על ידי מחשבה, ואף על פי כן חייב המזיק! ? יש לומר: שאני התם דבשעה שמפגל עושה